

כ"ח בתשרי, התש"ע - 16-23.10.2009
גליון 67

מותר לשקר אבל לא לצחוק

מדינות סקנדינביה, אולי מבלי לדעת, מנסות להנחיל לעולמנו מוסר חדש: כפול, מעודד עריצות ואנטישמי
עמנואל נבון

לפני 2,700 שנה, כשירמיהו ניבא כי "מצפון תיפתח הרעה" (ירמיהו א' י"ד), הוא התכוון לסוריה. בעולמנו המשונה, נבואה זו מתקיימת כנראה בסקנדינביה.

על פני השטח, על הסקנדינבים להודות על הטוב שנפל בחלקם: מראה נהדר, מכוניות בטוחות, שפע מים, נופים קדומים, מדינת רווחה נדיבה. לנורווגים יש אפילו בארות נפט, שהתמלוגים מהן מוגנים היטב מפני תשלומי סובסידיות לחקלאים ולתעשיית האיחוד האירופי. אלא שמתחת לקצה הקרחון, המציאות עגומה יותר.

בסרטו של וודי אלן "סיפורי ניו-יורק", נשאל תושב העיר אם אינו חושש להסתובב בעיר בשעת לילה (זה היה לפני תקופתו של ג'וליאני). "לא, ניו-יורק אינה מפחידה אותי", עונה השחקן, "מקומות אחרים דווקא כן – שוודיה מפחידה אותי". ויש לכך כנראה סיבה טובה. לפזמוני הצרפתי-יהודי, סרז' גינסבורג, הייתה תחושה מוקדמת כשהתבדח על האנטישמיות הנורדית: "הטיטאניק הוטבעה על ידי 'אייסברג' (קרחון) – יהודי, כמובן".

לפני כמה חודשים, גילו הישראלים לתדהמתם כי היומון השוודי הגדול "אפטונבלדט", מאשים את חיילי צה"ל בחטיפת פלסטינים על מנת לקצור את איברייהם. כשתבעה ישראל ממשלת שוודיה התנצלות על עלילת הדם, השיבה זו כי האשמה פומבית של העיתון בשל המאמר הנדון הינה בגדר פגיעה בחופש הביטוי. אולם כשעיתון שוודי אחר פרסם ב-2006 קריקטורה אנטי-מוסלמית, הן העיתון והן ממשלת שוודיה פרסמו לאחר מכן התנצלות על פגיעה ברגשות המוסלמים. במילים אחרות, פרסום עלילות דם אנטישמיות מותר, אך לגלוג על האיסלאם – אסור; מותר לשקר, אך לא לצחוק – בדיוק כמו במנדר הימי-ביניימי המתואר בספרו של אומברטו אקו "שם הוורד".

שבחים לדיפלומטיה של אובמה

ממשלת שוודיה גם לא חשה שום צורך להתנצל על הצגת מייצג "אמנותי", שהצדיק במרומז פיגועי התאבדות. תחת הכותרת "שלגיה וטירוף האמת", הוצגה בתערוכה, בינואר 2004, סירת מפרש קטנה השטה בבריכת מים אדומים. לסירה היתה מוצמדת תמונתה של המחבלת הפלסטינית שרצחה 21 ישראלים במסעדת "מקסים" בחיפה שלושה חודשים קודם לכן, הנאדי ג'ראדאת, כשהיא מחייכת. תוך ניסיון להציג את "ופיו" של אדם הבריכה לצד צחות הלבון של ה"שלגיה" הטרוריסטית, קיבלה ה"צירה" את הכיתוב הבא: "אם לא ניתן לאומה להגשים את חלומה ואת מטרותיהם של קורבנותיה לחיות בחירות ובכבוד, אז שכל העולם יימחק... ברח, אם כן, ילד מסכן... והאדום נראה יפה על הלבן".

אפשר אולי לרחם על שוודיה ועל תמיכתה בעלילות הדם האלה, על צביעותה ועל טעמה הגרוע באמנות, אך אין לאפשר לה להפוך את עמדת הדיימי שאימצה לעצמה למטרד דיפלומטי לאחרים.

שבוע שעבר הכריז שר החוץ השוודי, קרל בילדט, על תמיכת ארצו בדו"ח ועדת גולדסטון. הואיל ושוודיה היא כעת יושבת הראש התורנית של האיחוד האירופי, צעד זה אינו מבשר טובות לישראל המנסה ליצור קואליציה של דמוקרטיה מערבית נגד הדו"ח. גרוע מכך, החלטתה של ועדת פרס נובל הנורווגית להעניק השנה את פרס נובל לשלום לברק אובמה מצביעה גם היא על כך, שישראל אינה יכולה לסמוך על המערב – ובוודאי לא על שוודיה ונורווגיה - שיאמץ עמדה מוסרית בהירה ואיתנה.

אובמה עדיין לא תיווך בשום הסכם שלום שהושג ולא הביא לסיומו של אף סכסוך, אבל חסרי חוט השדרה האירופים הודו לו על מעשים אחרים שעשה – על שנכנע להפחדות של רוסיה, על ששקל מחדש משלוח כוחות נוספים לאפגניסטן ועל כך שגמל לאיראנים על רמאותם. והרי מהו הפירוש להכרזת הוועדה, כי "דו-שיח ומשא ומתן הם אמצעים עדיפים לפתרון גם של עימותים בינלאומיים קשים ביותר" אם לא זה?

ועדת הנובל הנורווגית שיבחה את הדיפלומטיה של אובמה, ה"מבוססת על התפיסה, שעל מנהיגי העולם ליישמה על בסיס ערכים וגישות המשותפים לרוב אומות העולם". נשאלת השאלה מהם בכלל אותם ערכים וגישות? וכיצד מעריכים מהו אותו "רוב"? האם זהו הרוב בעצרת הכללית של האו"ם, זה שבחר בסודן, בלב ובסין לחברות במועצת לזכויות האדם של האו"ם? חוץ מזה, כיצד ניתן לדעת מהם הערכים שמוקרים הסינים והרוסים, שאין אצלם בחירות חופשיות ותקשורת חופשית? אם רוב אוכלוסיית העולם מעדיף שלטון יחיד על פני חירות, האם עלינו להכפיף את עצמנו לאותו רוב?

ועדת פרס הנובל הנורווגית מניחה בטעות, כי ניתן ליישם את הלגיטימיות הלאומית לזירה הבינלאומית. במדינה דמוקרטית הכוח נגזר מהחלטות הרוב – שיטה שניתן לקיים רק בתנאי שהאזרחים מסכימים על עקרונות בסיסיים, עקרונות המעוגנים בחוקה או לפחות בחוקי יסוד. חלומנו של קאנט ליישם שיטה זו בקנה מידה עולמי הוא בדיוק זה – חלום (על אף שהרעיון שלו על שלום נצחי הוגשם בקנה מידה אזורי באירופה, לאחר שנכפתה דמוקרטיה על מדינתו הלוחמנית). למעשה, עצם המושג "קהילה בינלאומית" הוא דבר והיפוכו: בקהילה, מעצם הגדרתה, יש הסכמה על עקרונות וערכים בסיסיים. כל עוד רוב העולם אינו חופשי, על העולם החופשי להגן על חירותו ועל ערכיו ולהימנע מהענקת לגיטימציה לשליטים יחידים ולמפרי זכויות אדם, השולטים באו"ם ומתמרנים אותו.

כשנחת ראש ממשלת צרפת אדוארד דאלאדיה בנמל התעופה לה-בור'ה, לאחר שחתם עם היטלר על הסכם מינכן, הוא התקבל בתשואות על ידי המונים, שהודו לו על שמירת השלום. בהביטו בקהל, אמר דאלאדיה: "אה, מפגרים!" ("Ah, les cons!"), בידועו כי לא באמת שמר על השלום, אלא כי עמו נאיבי ושוגה באשליות. אין לצפות מברק אובמה שיכנה את חברי ועדת פרס נובל הנורווגית "מפגרים", אבל העובדה שכנראה אינו סבור כי הם ראוים ל"מחמאה" זו, די בה כשלעצמה להיות סיבה לדאגה.